

نابلوهای گلدوزی/ابریشم دوزی سُو (Su)

کاخ موزه ملت

گروه پژوهشی:اعظم رضایی انزهانی، سحر عبداللهی کومله، رقیه مغانی قهرمانلویی

آذر ماه 1395

معرفی هنر گلدوزی (ابریشم دوزی) SU

نابلو گلدوزی ابریشمی سُو (Su) با نقش ماهی، سالن نشیمن خانواده ، سرسرای طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده(1395)

مقدمه:

گلدوزی سُو، هنری دوختی است که به احتمال زیاد خاستگاه اولیه آن از کشور چین و منطقه سوژو (Suzhou) آغاز گردید. روند آموزش این هنر به طور سنتی در میان مادران و دختران به صورت دست به دست بوده و به منظور ارتقاء به درجه استادی، شاگردی در این رشته نیازمند صرف زمانی طولانی مدت است. براین اساس خلق یک تکه کوچک از گلدوزی سُو از ابتدای زمان طراحی تا دوخت، آرایش و شکل گیری نهایی نیازمند صرف دقت و پشتکار در طی ماه های متوالی است. درواقع این روش هنری خلق یک نوع گلدوزی دورویه است، که شما قادر خواهید بود یک تصویر را از بخش پشتی گلدوزی و یا حتی دو گلدوزی کاملاً مجزا را از هر طرف یک تابلو مشاهده نمایید. در یک تابلوی گلدوزی دو طرفه هنرمند مجبور است که مجموعه ای از تمامی روش های آموزش دیده را برای جلوه بخشیدن به هنر خویش به کار گیرد. پایه و اساس اصلی کار را معمولاً یک قطعه پارچه تنزیب (کریشه یا تُور) و یا یک پارچه ابریشمی نیمه شفاف تشکیل می دهد، اما در طول زمان، با ورود سایر مواد درکنار ابریشم در این هنر مانند: پنبه، نایلون، طلا و ... گلدوزی های سُو نیز به تدریج با آنها سازگاری پیدا نمود. می توان افزود که استفاده از هرکدام از این مواد در ترسیم نقوش به طور کامل به سلیقه هنرمند، موضوع گلدوزی و تاثیرات آن بربیننده بستگی دارد.

در هنر گلدوزی سُو همواره به صورت سنتی تصاویری از پرنده ها و گل ها خودنمایی می کند، همچنین مناظری از طبیعت و نقاشی های قدیمی کشور چین (از سلسله های حکومتی این کشور) نیز جزو موضوعات این نوع گلدوزی محسوب می گردند، اما از سوی دیگر هنرمندان دوزنده این آثار در طی گذشت زمان، سعی نمودند با ایجاد تغییراتی هنر خویش را تا حد امکان با دوران زیست خود هماهنگ نمایند به طوری که از زمان سلسله تانگ/ Tang (907 - 618 م.) تا سلسله کینگ یا چینگ/ Qing (1912 - 1644 م.) عمده ترین نقوش این هنر شامل: پرنده هایی همچون طاووس، اردک، سیمرغ افسانه ای، گل، پروانه، سنجاک، زنبور، ماهی های در حال شنا، اسب های در حالت تاخت و بیرها بوده اند. با روند رو به افزایش تماس با دنیای غرب و سبک های جدید هنری ایجاد شده در میان آنها، گلدوزی سُو نیز از این ارتباط بی بهره نمانده و به تدریج نشانه هایی از ورود تاثیرات پیکرنگارها و تکنیک های نقاشی رنگ روغن غربی در آن مشاهده گردید.

تابلو گلدوزی ابریشمی سُو (Su) با نقش گربه، سالن نشیمن خانواده، سرسرای طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده (1395)

تاریخچه:

در یک جمع بندی کلی می توان گفت در هنر سنتی گلدوزی چین 4 روش اصلی موجود است: زیانگ هونان (Xiang of Hunan)، شو سیچوان (Shu of Sichuan)، یو گوانگدانگ (Yue of Guangdong) و گلدوزی سُو

(Su) می گردد، درمیان طرفداران این هنر آخرین روش دوخت یعنی تکنیک سُو به دلیل بهره مندی از ظریف ترین نخ های موجود برای خلق کارهای هنری، بی نظیر تر و لطیف تر از سایر سبک ها شناخته شده است.

سیر تحول گلدوزی سُو در سلسله های مختلف امپراطوری کشور چین:

تاریخ اولین موارد ثبت شده نمونه هایی از گلدوزی سوژو (Suzhou) به سال های 476-770 قبل از میلاد مسیح بازمی گردد، در این زمان هنرمند، آثار گلدوزی خود را در نابلوها و دوخت های تزئینی به نمایش درمی آورد. در واقع گلدوزی سُوژو به عنوان نوعی صنایع دستی در طول سلسله هان/ Han (206 ق.م - 220 م.) به بلوغ رسید و این روند در طول سه پادشاهی سُو، وی، وو (280 - 220 م.) نیز همچنان ادامه یافت. یکی از ظریف ترین و چشمگیرترین نمونه های گلدوزی سُو نابلوی مربوط به نقشه امپراطوری های مختلف کشور چین به سفارش امپراطور سلسله وو/Wu بوده که در آن تکنیک های پیشرفته گلدوزی آن زمان، به راحتی نمایان است.

در طول سلسله سونگ/Song (1279-960 م.) با پیشرفت تکنیک های دوخت و ابزارهای گلدوزی و به کارگیری سوزن های به نازکی مو، هنرمندان موفق به خلق آثاری شدند که مانند نقاشی به نظر می آمد. در این زمان در نتیجه ترکیب نقاشی و خط با یکدیگر یک شاخه جدید در این هنر دوخت ایجاد گردید. در اینجا می توان گفت که در طول این دوره، سُوژو شروع به پیشرفت و تمرکز بر روی ابریشم و همچنین صنایع وابسته به آن نمود. پس از روی کار آمدن سلسله مینگ/Ming (1644-1368 م.) گلدوزی سُوژو بسیار معمول شد به طوری که بسیاری از خانواده ها به پرورش کرم ابریشم در خانه های خود اقدام نمودند. این نوع گلدوزی در آن زمان، بیشتر تحت تاثیر نقاشی های چین قرار داشت و در واقع هنرمند کپی هایی از این نقاشی ها را توسط دوخت خود خلق می کرد، که اصطلاحاً از آنها با عنوان "نقاشی با سوزن" یاد می شود.

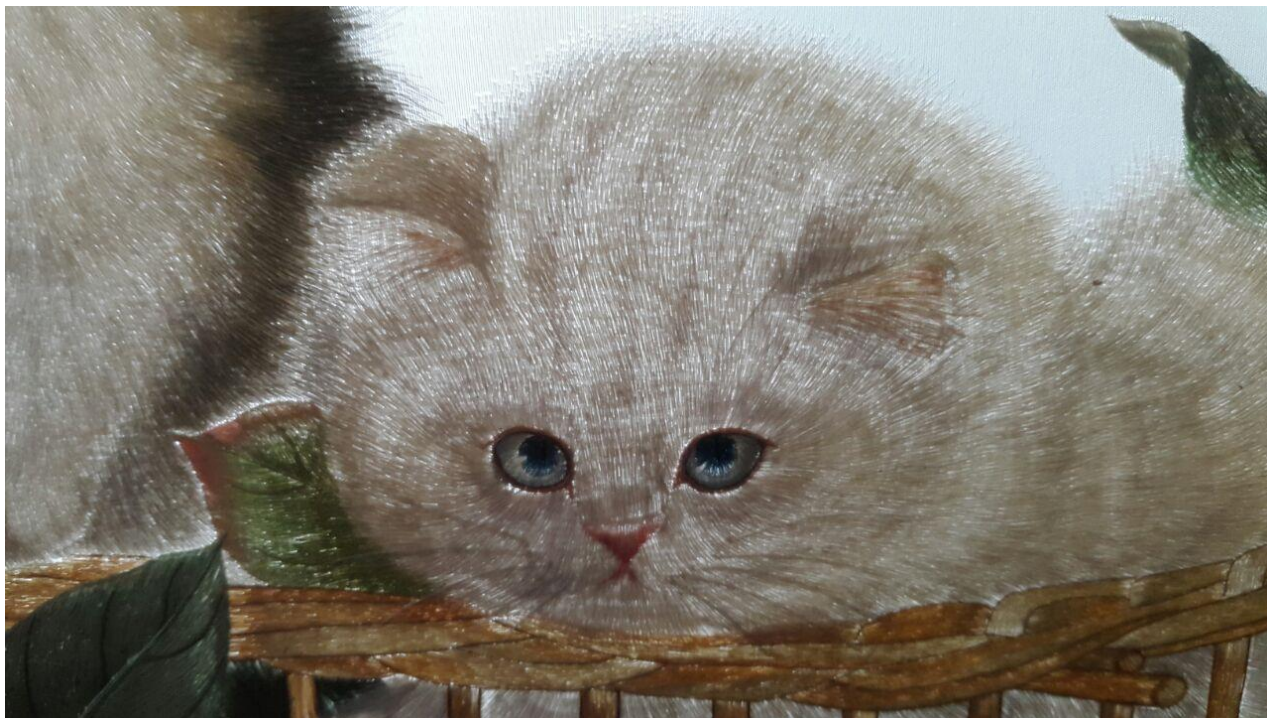
با شروع سلسله کینگ یا چینگ/Qing (1912-1644 م.) گلدوزی سُو در کل چین از جایگاه ویژه ای برخوردار گردید و مورد احترام زیادی قرار گرفت. این مسئله سبب گردید تا در این برهه زمانی سُوژو به طور رسمی شهر گلدوزی نامیده شود و هنرگلدوزی آن یکی از موضوعات مورد علاقه خانواده های سلطنتی واقع شود. بنابراین علاقه ایجادشده، در این منطقه 65 کارگاه تخصصی گلدوزی تحت نظر خانواده سلطنتی به فعالیت خود ادامه داده و به تولید آثاری با کیفیت بسیار بالا در زمینه های تزئینی مواردی همچون لباس، کفش، لحاف و کوسن مشغول گردیدند. بروز این دوره باعث ظهور انواع تکنیک ها و روش های جدید گلدوزی گردید تا جایی که سبب شروع حرکتی درخصوص جلب توجه کلکسیونرها نمود. در اواسط وجود همین سلسله، گلدوزی معروف دوطرفه سُو، پا به عرصه وجود نهاد، هنری که در آن می توان یک تصویر گلدوزی شده را از هر دوسوی پارچه مشاهده نمود. این روش گلدوزی در واقع، درجه بالای هنر دست خالق آن را به نمایش می گذارد. مقارن با پایان سلسله کینگ (Qing) تماس چینی ها با دنیای غرب گسترش پیدا نمود این باعث شد که هنرمندان گلدوزی برای الهام گرفتن به منابع خارجی بیشتری دسترسی داشته باشند، مخصوصاً آنهایی که در ناحیه سُوژو فعالیت می کردند. یکی از هنرمندان بسیار مشهور و ماهر این نوع گلدوزی به نام شو شن (Shou Shen) و با اسم مستعار (سو هوآن- Xue Huan) در این زمان اقدام به آموختن نقاشی رنگ روغن نمود و سپس اقدام به ورود عناصر نور و ترکیب (کمپوزسیون) در آثار خود کرد، با چنین کاری او سبب گردید تا تکنیک های جدید گلدوزی سُو، برای خلق پرتره های نزدیک به واقعیت به این هنر راه یابد. در نتیجه این تحولات، موجب جهانی شدن هنر گلدوزی سُوژو و این هنرمند گردید. یکی از مهم ترین تاثیرات شو شن (Shou Shen) بر گلدوزی سبک سُو تالیف کتابی با مشارکت شخصی به نام ژانگ جیان (Zhang Jian) صاحب کارخانه پارچه بافی با عنوان: "کتاب گلدوزی سو هوآن (Embroidery Book by Xue Huan)" بود. در واقع این اولین کتابی در این راستا بود که تکنیک های گلدوزی سُو و 10 تکنیک جدید ایجاد شده توسط همین هنرمند را به صورت رسمی به خواننده خود ارائه می داد.

با سقوط سلسله کینگ (Qing) و آشوب های سیاسی - اجتماعی ایجاد شده در اوایل دهه 1900 میلادی، صنعت گلدوزی دچار بی نظمی و اغتشاش گردید. تنها پس از سال 1949 میلادی و به روی کار آمدن انقلاب مردمی چین، کوششی مجدد برای احیاء صنعت گلدوزی ابریشمی از طریق ترویج گلدوزی سُو در بین زنان روستایی صورت گرفت. متأسفانه این کوشش ها زیاد دوام نیاورد و با تحولات اجتماعی و انقلاب فرهنگی (1972-1966) و به دلیل عنوان بحث مدرنیزه کردن کشور، هنرهای سنتی تا مرز ریشه کن شدن پیش رفتند تا جایی که بیشتر کارگاه ها گلدوزی در این زمان تخریب گردیدند. در نهایت با بازگشت چین به جامعه جهانی در دهه 1980 میلادی، هنرمندان گلدوزی سُو به همراه دیگر شاخه های صنایع دستی آرام آرام دوباره جانی تازه گرفتند. امروزه دولت مرکزی و حکومت های محلی با اخذ سیاست هایی همچون بوجود آوردن مراکز تحقیقاتی، کارگاه ها و موزه های تخصصی در این زمینه همه تلاش خود را در جهت حفظ، احیاء و توسعه گلدوزی سُو قرار داده است. تا جایی که در برنامه های درسی مقاطع ابتدایی و راهنمایی برای این هنر جایگاه ویژه ای در نظر گرفته شده است. از سوی دیگر به منظور تشویق جوانان جهت آموختن هنرهای باستانی، اقدام به تاسیس رشته تخصصی مرتبط با این صنایع دستی در آکادمی هنرهای زیبا گردید. تمامی این تلاش ها باعث شد تا تکنیک ها و سبک های جدید گلدوزی بیش از پیش توسعه یافته و تکنیک های قدیمی نیز احیاء شود. بنابراین بازدیدکننده قادر خواهد بود تا گلدوزی سُوژو را در طیف وسیعی از موضوعات مختلف شامل پرند های سنتی و گل های سلسله سونگ تا کپی های دقیقی از شاهکارهای نقاشی غربی و کارهای مدرن شرقی مشاهده نماید. شاید بی اغراق می توان ادعا نمود که آنچه که در طی این سال ها و تحولات همواره در این

هنر بدون تغییر و ثابت باقی مانده، به کارگیری نخ های ظریف و نازک در کنار سوزن کاری های پیچیده و پُر معنی است.

تکنیک های دوخت:

یک هنرمند خالق اثر گلدوزی سُو باید همیشه طرح ها و روش های دوخت مورد نظر خود را از قبل برنامه ریزی نماید، بنابراین گلدوزی سُو به خاطر استفاده از بهترین نخ ها، ترکیب هماهنگ، کوک های متراکم و پایان لطیفش همواره مورد ستایش بوده است. در مقایسه با سبک های دیگر گلدوزی به نام های زیانگ هونان (Xiang of Hunan)، شو سیچوان (Shu of Sichuan) و یو گوانگدانگ (Yue of Guangdong)، گلدوزی سو با تکنیک کوک زدن مشخص، استفاده از نخ های ابریشمی دونیم شده و پهنه وسیعی از موضوعات هنری معرفی گردیده است. همچنین می توان گفت در طول عمر 2500 سال گلدوزی سُو مدل های دوخت آن از 10 مدل ابتدایی به بیش از 40 مدل توسعه پیدا نموده.

بخشی از گلدوزی ابریشمی سُو (Su) با نقش گربه، سالن نشیمن خانواده، سرسرای طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده (1395)

نخ های مورد استفاده در گلدوزی سُو غالباً از جنس ابریشم و با ضخامت های مختلف (معمولاً به نازکی یک تار موی انسان) انتخاب می گردد. هنرمندان گلدوزی سُو معمولاً با مهارتی خاص هر رشته نخ را به نخ های نازکتر تقسیم می کنند (دو نیم، سه نیم، 8، 16 و غیره). استفاده هنرمند از نخ های نازکتر وی را قادر می سازد تا به بهره وری از تکنیک های بیشتر، موفق به خلق تصاویر زیبا تر و ظریف تری گردد. در کتاب رکوردهای گینس، نام جینژن گو (Jinzen Gu) یکی از استادان معروف این هنر به دلیل تبحر در تقسیم یک رشته نخ ابریشمی فقط در طی 3 دقیقه به 96 رشته نازکتر ثبت گردیده است. لازم به ذکر است که وجود ضخامت های مختلف نخ جهت ایجاد موضوعات مختلف در این نوع گلدوزی ها الزامی است. برای مثال نخ های باریک تر در بخش دم های ماهی های طلایی به منظور القای چابکی آنها در حرکت و نخ های ضخیم تر برای بدن ماهی های طلایی مورد استفاده قرار می گیرد.

در میان مجموعه آثار متعلق به گلدوزی سُو، هنرمندان متبحر موفق به خلق نمونه های خاصی گردیده اند که در هر سوی این نوع گلدوزی یک تصویر مجزا نقش بسته است. خلق این آثار هنری دو رویه مستلزم آن است که هنرمند به طور همزمان در بخش هایی که طرح در هر دو سوی کار، از یک رنگ برخوردار است فقط از یک سوزن و در بخش هایی که رنگ ها در دو سو متفاوت است از دو سوزن استفاده نماید. زمانی که هنرمند در خلق اثر دوسویه خود نیاز به استفاده از دو سوزن دارد می تواند از یک تکنیک دوخت در سطح روپوی و از تکنیک دیگری در زیر گلدوزی دوسویه بهره مند شود. در این حال هنرمند گلدوز به جای گره زدن نخ ها، آنها را تا انتها دوخته و در نهایت توسط بافت در متن نقش با مهارت خاصی گم می نماید. این کار باید در دولایه انجام شود، در ابتدا

توسط دوخت های کوتاه به منظور پنهان نمودن انتهای نخ ها و سپس با دوخت های بلندتر برای مخفی کردن دوخت های کوتاه کار را به اتمام برساند.

بخشی از تصویر گلدوزی ابریشمی سُو (Su) با نقش ماهی، سالن نشیمن خانواده ، طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده (1395)

دو سبک قابل توجه این نوع دوخت هنری شامل:

- 1- سبک پینگ زیو (ping xiu) یا گلدوزی منظم، در این روش تاکید بر یکسانی و یکنواختی است و هنرمند از هرگونه نامنظمی و رویهم افتادگی نخ ها اجتناب می ورزد. از این نوع گلدوزی با نام گلدوزی ظریف زیزیو (xixiu) نیز یاد شده است.
الف- تکنیک کیژن (qizhen) : در این تکنیک ابتدایی، از دوخت های مرتبی استفاده می شود که توسط نخ های ظریف و یک اندازه به صورت عمودی، افقی یا مورب بوجود آمده است.
ب- تکنیک کیانگژن (qiangzhen) یا دوخت شیب دار: دوزنده از این روش بیشتر در خلق تصاویر پرنده ها و گل ها بهرمنند می گردد.

پ- تکنیک تآوژن (taozhen) یا دوخت لایه دار: این روش برای ایجاد گلبرگ های ظریف و دارای جزئیات ریز، دُم حیوانات، بال و پر پرندگان کاربرد دارد.
 ت- تکنیک سوهژن (souhezhen): این تکنیک، روش راحت تری برای ایجاد تصاویر عکس گونه از موضوعات طبیعی مانند گل ها و پرندگان به حساب می آید.
 ث- تکنیک شیژن (shizhen) یا دوخت ضخیم: این متد در به تصویر کشیدن پوست حیوانات، حرکت ابرها مورد استفاده قرار می گیرد.

2- سبک لوانژن زیو (Luanzhen xiu) یا گلدوزی نامنظم، این نوع سبک توسط یکی از اساتید هنر گلدوزی سُو به نام شویو لو (Shouyu Lv) در دهه 1930 میلادی توسعه داده شد. او در این روش با کمک گرفتن از خط های مورب و نخ های رنگانگ اقدام به ایجاد شکل ها، حیوانات و مناظر نمود. گرچه در گلدوزی های برگرفته از نقاشی های رنگ روغن غربی سنت استفاده از نخ های ابریشمی به منظور القای جلال و شکوه این هنر می باشد اما هنرمند درکنار آن می تواند برای ایجاد تنوع از نخ های غیرابریشمی نیز استفاده می نماید.

بخشی از تصویر گلدوزی ابریشمی سُو (Su) با نقش ماهی، سالن نشیمن خانواده ، طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده (1395)

مجموعه عکس های گرفته شده از تابلوهای گلدوزی ابریشمی سُو (Su) موجود در سالن نشیمن خانواده ،
سرسرای طبقه دوم موزه ملت، عکس جواد نجفعلی زاده (1395)

منابع میدانی:

- مجموعه آثار موزه ملت، مجموعه کاخ موزه های سعدآباد

منابع کتابخانه ای:

- Oxford Advanced Learner's Dictionary 8th Edition 2010
- Oxford Dictionary of Art 3rd Edition 2011

منابع اینترنتی:

- www.artofsilk.com
- www.wikipedia.com